

Posudek oponenta na dizertační práci

FILMOVÁ VÝCHOVA: ÚVOD DO OBOROVÉHO HLEDÁNÍ

MgA. Jiří Forejt

Předkládaná dizertační práce komplexně promýšlí možnosti filmové výchovy jako svébytné oborové didaktiky, přičemž vyváženě zohledňuje praktickou i teoretickou rovinu problému. Autor zhodnocuje své dlouholeté úsilí na poli filmové výchovy, což se odráží jak v solidním metodologickém rámování práce, tak v bohatství praktických zkušeností s různými vzdělávacími projekty a konkrétní lektorskou činností. Díky tomu představuje dizertace vyvážený a argumentačně konzistentní celek, který nevyžaduje kritiku zaměřenou na logické rozpory, problematicky aplikovanou metodologii, či pomínutí relevantních zdrojů. Pokud předkládaná práce vzbuzuje otázky a zneklidňuje, pak v tom spatřuji jen její další přidanou kvalitu. Kritické postřehy rozvinuté níže tedy rozhodně neproblematizují rámcově pozitivní hodnocení výkonu Jiřího Forejta.

Než rozvedu konkrétní postřehy, rád bych objasnil svou pozici, která má se situací filmové výchovy dosti společného, v řadě ohledů se však liší. Působím jako oborový didaktik dějepisu na FF UK, kde jsem se podílel na obnově pedagogicky zaměřených studijních programů. Věnuji se tedy přípravě budoucích učitelů dějepisu. Zároveň jsem se podílel na řadě metodik, které využívají film v historickém vzdělávání, a mám tak dlouholetou zkušenost s edukačním využitím filmu, byť v odlišném metodologickém rámci. Přes deset let jsem vyučoval český jazyk a literaturu a dějepis na gymnáziu a jako lektor si dále udržuji vazbu na praxi. Předkládanou práci jsem si přečetl se zaujetím, neboť proces utváření oborově didaktické teorie formuje i mé akademické působení, byť by se mohlo zdát, že historiografie už dávno ví, jak na to. Řada mých postřehů bude tudíž ovlivněna tímto pohledem „odjinud“. Doufám, že to i přes možnosti mezioborového nedorozumění přinese podněty využitelné v dalším procesu utváření oborové didaktiky filmové výchovy.

Právě ze své specifické oborové pozice bych rád ocenil dlouhodobé a vrstevnaté úsilí autora při hledání identity filmové výchovy. Didaktika dějepisu je silně ukotvena v tradici, disponuje společenskou legitimitou, a tak nemusí bojovat o své místo na slunci. Budování nové oborové didaktiky považuji za práci mimořádně náročnou, neboť naráží na řadu bariér (prosazení filmové výchovy do RVP a návazně i do pedagogické praxe), čelí konkurenci příbuzných oborových didaktik a potýká se i s nedostatečným zázemím učitelů v praxi. Zároveň ale vytváření metodologického rámce oboru považuji za mimořádnou intelektuální výzvu pro badatele. Po konceptuální stránce předvedl Jiří Forejt vynikající výkon, nakolik jeho pojetí didaktiky oboru ob stojí, však ukáže až konfrontace s praxí.

Jiří Forejt si k promýšlení cesty filmové výchovy k oborově didaktické emancipaci zvolil jako hlavní referenční plochu dramatickou výchovu, což legitimně zdůvodnil příbuzností na úrovni transformačních postupů od původní umělecké formy do oblasti výchovy a vzdělávání. Je to volba jistě funkční, výlučností pozice však i omezující. Z pedagogické praxe mám vrstvenou zkušenost, že film se nejčastěji využívá při hodinách českého jazyka a literatury, kde má silnou pozici nejen ve formátu filmových adaptací významných literárních děl. Někteří učitelé literatury jsou schopni postupy analýzy a interpretace literárních textů účinně přenášet do

oblasti filmového rozboru, což ostatně dokládá i aplikace původně literárně výchovného modelu Aidana Chamberse pro film rozvedená v dizertaci (s. 179n). Film často používají jako médium bližší žitému světu žáků, a skrze jeho interpretaci rozvíjejí dovednosti návazně využitelné i při práci s obtížněji přístupným textem. Prostor didaktiky literární výchovy proto považují za důležitý kontext promýšlení filmové výchovy, neboť nabízí silné průniky jak na poli teoretických výzev, tak na úrovni výuky a praktické situace na školách. Modelově by to mohli být právě učitelé českého jazyka a literatury, kteří by ocenili oborově didaktickou podporu při již reálně probíhající práci s filmem ve výuce. Abych byl korektní, musím uznat, že autor tuto souvislost zmiňuje, dokonce navrhuje filmový rozbor integrovat do výuky češtiny (s. 137), končí však tímto konstatováním a nepromýšlí tuto cestu konkrétněji. Inspirací pro takovou integraci přitom může být často citovaná práce Radka Maruška *Literatura v akci*, která modelově propojuje dramatickou a literární výchovu.

Kladu si otázky nad aplikovatelností v práci rozpracovaných principů a postupů do širší pedagogické praxe. Forejtovy úvahy často zdůrazňují tvůrčí impulsy výrazných pedagogických osobností, které formovaly jeho myšlení o filmové výchově (zejména Martin Čihák). Též autorovy metodiky (příkladně *Divadlo Činéma*) jsou založeny na výjimečné kombinaci teoretické reflexe, oborové znalosti, lektorské zkušenosti a výrazném osobním stylu. Důraz na tuto osobnostní kvalitu se odráží i v návrhu studijního programu, který klade na profil oborových učitelů explicitně „enormní nároky“ (s. 242). Kladu si otázku, zda nejsou tyto přístupy a nároky příliš exkluzivní. Vazba na silnou osobnost může vést k nepřenositelnosti metodického postupu, a v důsledku tak omezit dopady dané oborové didaktiky na cílovou skupinu. Zohledním-li vlastní zkušenosti s ne/efektivním přenosem didaktických inovací do pedagogické praxe, pak musím zdůraznit, že úspěch přenosu často souvisel právě se snadnou přenositelností postupu a inkluzivním nastavením metodik.

V současných pedagogických a didaktických teoriích se klade důraz na realistická očekávání a znalost procesu předávání teorie učitelům. Je to dáno vrstvenou zkušeností s nepřijetím inovativních přístupů k výuce a překvapivou setrvačností transmisivních metod. Toto riziko hrozí i filmové výchově. Ačkoliv není etablována jako předmět a nemá tedy „špatnou“ konvenci, mohou ji v praxi kontaminovat neproduktivní přístupy příbuzných předmětů (tíhnutí k historizujícímu výkladu, projekce bez rozboru). Mnozí učitelé sice deklarují verbálně inovace, reálně je však nejsou schopni do výuky adaptovat, jelikož nemají jasnou představu o konkrétním postupu. Úvahy Jiřího Forejta místy postrádají tento důležitý ohled na pedagogickou realitu. Kromě enormních nároků na profil učitele se to odráží i v důrazu na didaktický proces tvorby. Přihlédneme-li k vybavenosti škol a k časovým možnostem učitelů nejsou zde rozvedené návrhy v běžném prostředí realisticky proveditelné. Nezbytné technologie zde filmovou výchovu znevýhodňují oproti dramatické výchově, jejíž úspěch spočívá též v adaptační flexibilitě. Rád bych zdůraznil, že tato výhrada není kritická v negativním slova smyslu. Uvědomuji si, že slabší vazba na reálné školní prostředí souvisí se specifickou situací filmové výchovy. Obdobně nezpochybňuji didaktický potenciál kapitoly o tvorbě. Oceňuji velmi autorovu snahu integrovat obě konkurenční koncepce filmové výchovy (od týmů P. Bilíka a R. Adlera) do jednoho celku. Zvolené výchovně vzdělávací cíle jsou podnětně vymezeny, dobře provázány s pedagogickým konstruktivismem a daly by se funkčně propojit i s řadou dalších předmětů. Poukazuji „jen“ na otázku realističnosti

navržených postupů, zvláště v případě, kdy oborová metodika míří i na učitele na ZŠ a SŠ, nejen na lektory v kinech a speciálních institucích typu NFA.

V kapitole věnované medialitě autor rozvíjí koncept performativního, interaktivního a komunitního pojetí filmových projekcí, který považuji za didakticky velmi produktivní. Vnímám v práci v této souvislosti jisté napětí mezi pojetím projekce jako „posvátného“ aktu a naopak „znesvěcující“ didaktickou intervencí lektora do integrity filmového díla. Podpořil bych kurátorsky intervenční přístup. Klád jsem si otázku, proč je potřeba tento přístup tak robustně legitimizovat dějinami filmu. Že by zde vystupoval další z důležitých kontextů náročného projektu oborové didaktiky filmové výchovy – nutnost respektovat zažité přístupy k zacházení s filmem ve filmové vědě a ve výuce budoucích filmařů na FAMU? Interaktivní přístup by přitom bylo možné legitimizovat i s využitím obecně pedagogické a psychologické literatury, která v tomto ohledu poskytuje celou řadu podpůrných argumentů.

Závěrem bych rád zdůraznil, že MgA. Jiří Forejt jednoznačně prokázal schopnost tvůrčí činnosti v oblasti filmové vědy, obecné i specificky oborové didaktiky a že předkládaný text jasně splňuje požadavky kladené na dizertační práce. Z výše rozvedených důvodů práci doporučuji k obhajobě.

Doc. Mgr. Kamil Činátl, Ph.D.

V Písku 20. 6. 2022

Ústav českých dějin FF UK